

35 ÉVE ÍRTÁK

A Rakacai Víztorló

Észak-Magyarország iparosodott tájrészein, s különösen a Sajó völgyében és mellékvölgyeiben települt borsodi iparvidéken évről évre növekszik a lakosság és az ipar vízszükséglete. A Sajó, a borsodi iparvidék tengelye már erősen szennyezetten érkezik Magyarországra, ivóvíznek nem alkalmas, sőt öntözni sem ajánlatos vele. E területnek ivóvízzel való ellátását még csak nehezítik a szénbányák vízbetöréseinek megelőzése végett folytatott munkálatok. Ez a szabályozó munka olyan következményekkel járt, hogy a talajvíz szintje mélyebbre szállt, és így a bányászfalvak ivóvízellátásában zavarok keletkeztek.

Két évtizeddel ezelőtt, amikor a borsodi iparvidék lendületesebb fejlesztése megindult, hozzáláttak a vízellátás gondjainak megoldásához. Minthogy a Sajó vize – a már említett szennyeződés miatt – még tisztításra sem alkalmas, a Sajó és a Bódva jó minőségű vizet adó kavicsteraszraiba mélyítették kutakat. Ezek természetes talajvizét azonban a fokozódó vízki-vétel miatt a vízben szegény hónapokban növelni kell, s ez csak víztárolók építésével valósítható meg. Az első nagy víztároló helyét a borsodi iparvidékhez közel, a Rakaca-patak völgyében jelölték ki.

Hazánk legnagyobb mesterséges tava

a Rakaca-patak Meszes és Szalonna közti szakaszán, a Bódva mellékvölgyében létesült. Helyének megválasztása gondos vizsgálatok eredménye. 1957-ben hidrogeológusok és különféle műszaki szakemberek tanulmányozták a Bódva menti táj földtani, talajtani és vízrajzi adottságait. Megállapították, hogy a víztároló építésére a legalkalmasabb a tektonikus (kéreg-szerkezeti) mozgásokkal kialakított Szalonnai-medencének keleti, a Rakaca-patak völgyébe beömlősődő része. Ott a geológiai szerkezet és a felszíni adottságok egyaránt kedvezőek. Nem forog fenn az a veszély, hogy a tárolt víz elszivárog, hiszen délről a földtörténet ókorának ún. karbon időszakából eredő kristályos mészkővonulat húzódik. A kristályos mészkő nem karsztosodik, tehát töbrök, vagyis víznyelők nem képződnek rajta, sem behorpadások, behorpadások következtében alakuló úgynevezett dolinák, katlanszerű mélyedések. Északra viszont harmadkori rétegek, pliocén agyag és iszapos homok építi fel a völgy oldalát. Mint ismeretes, az agyag vízzáró kőzet, s ez lehetővé teszi a tárolómedence építését.

1958-ban megkezdődtek a földmunkálatok. Néhány év alatt 136000 köbméternyi föld megmozgatásával 6,5 – 7,5 méter magas, 850 méter hosszú, betonlapokkal fedett völgyzárógátat építettek a Borzlyuktető és a Nagysomos hegy között. Ezzel a patak vizét felduzzasztották, és így egy 300 kat. hold (173 hektár) kiterjedésű tó keletkezett. Hossza 3,5 – 4 kilométer, szélessége átlagosan 600 – 700 méter. Mélysége 3 – 5 méter között változik. A Rakacai-tó engedélyezett szintmagassága 154,3 méter a tenger szintje felett, és ilyenkor a legnagyobb vízmélység körülbelül 5,5 méter, a teljes vízmennyiség pedig 5,5 millió köbméter! Ez tekintélyes mennyiség, kivált, ha a régebbi, ipari rendeltetésű víztárolók adataival hasonlítjuk össze (például a Bánhidai-tó 800000, a Hámori-tó 440000 köbméter vizet tárol).

A Rakacai-víztároló a Cserehát-dombság északnyugati területeiről kapja a vízutánpótlást, 240 – 250 négyzetkilométernyi területről. Ezen a tájon 570 – 670 milliméter az évi átlagos csapadékmennyiség. A lehulló csapadéknak csak 10 – 15 százaléka folyik le a felszínen, a többi a talajba szivárog, illetve elpárolog. Emiatt a Rakaca-patak vízhozama jelentéktelen, inkább csak a hóolvadás és a nyári záporok idején szállít nagyobb vízmennyiséget. Nyáron általában bokáig ér a vize, nagy szárazság idején – amilyen például 1968-ban volt – csaknem teljesen kiszárad. A kis patak láttán fölvetődik a kérdés, hogyan töltötte fel ezt a hatalmas víztárolót. Bizony huzamos időre, több mint egy évre volt szükség ahhoz, hogy megteljen a töme-dence!

A Rakacai-víztároló nagyszerű földrajzi környezetben létesült. Délről erdő borította mészkőrögök (200 – 250 m), északról kissé lankásabb, 150 – 200 méter magas dombok övezik, gondosan művelt szántóföldekkel. Ott halad az út Szalonnától Meszes felé – ezt a víztároló építése miatt 4 – 4,5 km hosszúságban magasabban kell vezetni, mint korábban, akárcsak a villany- és telefonvezetékeket. Ezekkel a járulékos kiadásokkal együtt a víztároló építése 50 millió forintba került.

A cél

a Bódva vízhozamának másodpercenként két köbméteres állandó szinten tartása, s ezáltal a borsodsziráki vízmű egyenletes napi 8000 – 10000 köbméteres termelésének biztosítása. Nyáron a Bódva vize alaposan megfogyatkozik (0,25 m³/másodperc), és ilyenkor a víztárolóból biztosítják a folyó vizét. Tehát a Rakacai-víztárolóból természetes mederben jut el a víz Borsodszirákra, és ott a Bódva kavicsteraszába mélyített 26 kútból szivattyúzzák fel a tiszta, jó minőségű ivóvizet. Onnan a borsodi regionális, a vidéket ellátó vízmű hálózatába jut, és így kielégíti egyebek között Sajószentpéter, Kazincbarcika, Múcsony, Rudabánya és még jó néhány ipa-

ri és bányásztelepülés ivó- és ipari vízszükségletét. A víztároló és a regionális vízmű mintegy 50000 embert juttat egészséges ivóvízhez. Több nagyüzem is ebből a hálózatból kapja az ipari vizet.

Mivel a borsodi iparvidék újabb ipari létesítményekkel gyarapodik, illetve a régebbi üzemek vízszükséglete is állandóan nő, a jelenlegi vízmű, teljesítőképességének felső határát elérve sem tudja ezt kielégíteni. Éppen ezért máris építik a második nagy, 6 millió köbméter vizet tároló tavat a Bán-patak völgyében. Ez a Lázberci-víztároló a Bükk hegység északi és északnyugati területeiről gyűjti majd össze a források vizét: 1970-re készül el és megkezdzi működését a vízmű is, amely Kazincbarcikának és Ózdnak szállít ivóvizet. Ezt követően – egy későbbi időpontban – a Rakacai-víztároló szomszédságában, Perkupán, a Bódva kis medencéjében létesül majd egy harmadik, még nagyobb víztároló.

Szebb lett a táj

arulata is a Rakacai-víztárolóval, s nőttön-nő azoknak a száma, akik hétvégi pihenőjüket a tóparton töltik. Még 1962-ben, amikor a tómedence feltöltődött, az Észak-magyarországi Horgászegyesület betelepítette a víztárolót, és mellette egy 7 kat. hold kiterjedésű ivadéknivelőt létesített. 1968-ban aztán a megfelelő trágyázási és takarmányozási feltételek biztosításával – a biológiai láncolat körülményeit mérlegelve – több mint 50 mázsa pontyivadék került a tóba, s ezenkívül mintegy 30 süllőfészket helyeztek el a vízben. Néhány évvel ezelőtt a ponty volt a legjellemzőbb hal a Rakacai-víztárolóban, manapság a süllő és az ugyancsak finom húsu, bár szálkás kárász került fölénybe. 1968-ban a horgászegyesület próbahalászáton megállapította, hogy a tóban a kárász eléri, sőt meg is haladja átlagosan az egy kiló súlyt, s így már a szálkájával is könnyű elbánni!

Hogy megkönnyítsék a miskolci és a borsodi iparvidék horgászainak az ott tartózkodást, egy takaros, 40 személyt szállásoló horgásztanyát építettek. S ezzel megkezdődött a tó üdülőtelep jellegének kibontakozása. Az idegenforgalomra kedvezően hat, hogy a környező erdőség kitűnő vadászterület, ahol őz, vaddisznó és róka, a Bódva völgyében mezei nyúl, fácán és fogoly tanyázik. Érdekességként említjük, hogy a tavon, mintegy természetes madárszállón, időszakonként megszállnak az átvonuló vadkacsák, a szürkegémek, a sárszalonnák és a vadlibák. Ilyen kedvező adottságok közepette egyre több ipartelep, vállalat, intézmény érez kedvet egy-egy tóparti üdülőház építésére. Máris elkészült a Borsodi Szénbányák üdülője, amelyet hamarosan a magánosok hétvégi háza is követnek.

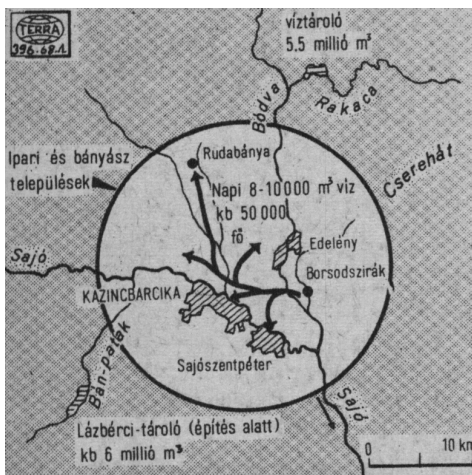
Elkészült a tó környékének rendezési terve. Eszerint a tó északi lankás oldalán egy 6 kat. holdnyi területen, 500 méter hosszúságban másfél száz

víkendház épül. Ezekben mintegy 600 ember töltheti hétvégi szabadságát. Ezenkívül egy 200 vendéget befogadó kempinget is létesítenek, megfelelő közegészségügyi beruházással, továbbá kölcsönzővel és csónakházzal. Cél-szerű lenne strandfürdőt is létesíteni, hiszen a víz hőmérséklete a nyári hó- napokban 20–28 C-fok körül ingadozik, csakhogy ennek megvalósítása egyelőre a tó iszapja miatt bajos. De egy-két úgynevezett kosármencede ki- alakításával még a strandfürdőzésnek is biztató jövője lehet ott.

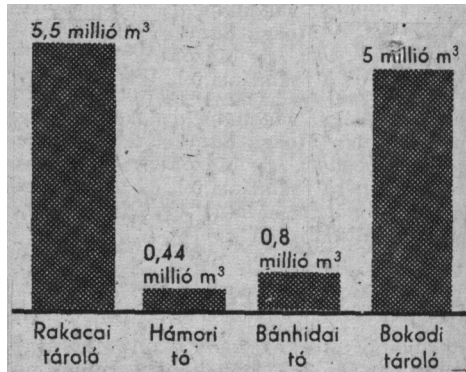
A Rakacai-víztároló környékének fejlesztési terve előírja a közművesítést, továbbá az idényjellegű szolgáltatási intézmények telepítését. Az üdü- lötelepnek ivóvízzel való ellátását a közeli Martonyiból biztosítják. Onnan gravitációs úton, magyarul: egyszerű lejtéssel folyással jut majd a víz a tó- parti üdülőtelepre.

Mint láttuk, a tó az ipari és ivóvízellátás megjavítása végett létesült, de üdülőhelyi jellege is egyre markánsabban rajzolódik ki. Természeti szépsé- gekben gazdag környezete, a Bódva-völgy vagy a Hernád-völgy felől oda- vezető út sok-sok ódon épületével, népi műemlékével és a kitűnő kirándulá- si alkalmakkal (például az aggteleki barlangvidékkel, a tornanádaskai élőfagyűjteménnyel, a szögligeti várral) méltán avatja e tájat üdülőhellyé.

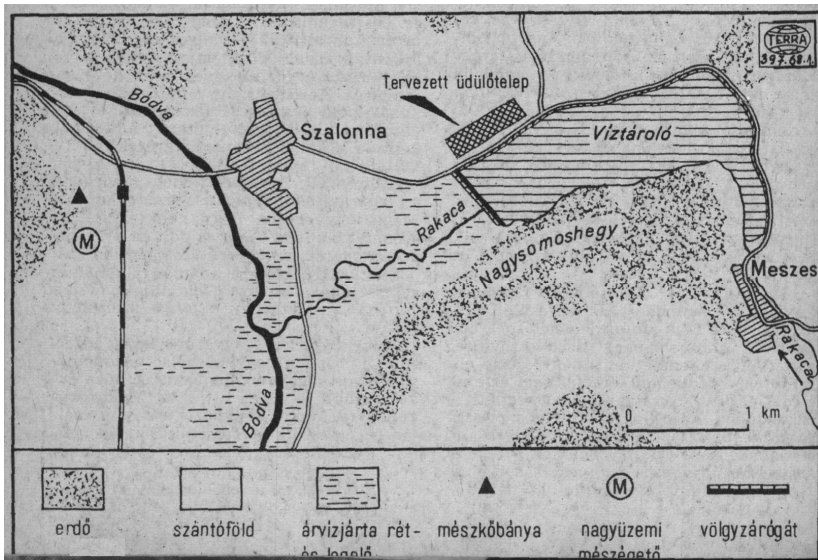
Dr. Frisnyák Sándor

A Rakacai-víztároló biztosítja a Bódva 2 m³/mp állandó szinten tartását, s ezáltal a borsodsziráki vízmű napi 8000 – 10 000 m³-es termelését. Ez a mennyiség 50 000 ember vízszükségletét elégíti ki.

Hazánk néhány víztárolójának befogadóképessége

A Rakacai-víztároló környékének térképvázlata (szerkesztette a szerző)

(Megjelent: Élet és Tudomány. 24. évf. 30. sz. (1969. júl. 25.) 1426-1429. p.)